

Historia Slavorum Occidentis
2022, R. 12, nr 1 (32)
ISSN 2084-1213
DOI: 10.15804/hsohso220104

GABRIEL HUNČAGA OP

ORCID: 0000-0002-7803-5727

Žobravé rehole v stredoveku vo vedeckom diskurze na Slovensku po roku 1989

Słowa kluczowe: Słowacja; zakony żebrzące; średniowiecze; dyskurs historyczny

Keywords: Slovakia; Mendicant Orders; Middle Ages; historical discourse

Abstract: The changes in Slovakia that followed the Velvet Revolution of November 1989 created a new exploratory atmosphere in historical science, including the history of medieval monasticism.

Úvod

V roku 2019 si Slovensko pripomenulo už 30. výročie Nežnej revolúcie, ktorú spustili pražské študentské protesty v novembri 1989. Zmeny, ktoré po tomto spoločenskom mílniku nasledovali, vytvorili v oblasti historickej vedy novú bádatelskú atmosféru, aká predtým v našom prostredí niekoľko desaťročí absentovala. V historiografii sa premeny skúmania jednotlivých dejinných udalostí v ovzduší intelektuálnej slobody prejavili najmä v odideologizovaní vlastného výskumu, rozšíreným prístupom k zahraničným pramenným bázam a knižným fondom, no najmä v možnosti oboznámiť sa s aktuálnymi trendmi a metódami uplatňovanými pri práci historikov.

Do tejto kategórie spadajú aj dejiny stredovekého monasticizmu, ktoré sú štandardnou disciplínou medievistiky. V krajinách s rozvinutým dejepisectvom majú svoju nepretržitú tradíciu už od vzniku modernej historiografie v druhej polovici 19.

storočia. V niekdajších socialistických krajinách s ich marxisticko-leninskou štátnou doktrínou sa téma nespochybniteľného civilizačného prínosu kresťanstva a rehoľných inštitúcií z ideologických dôvodov umelo potláčala.

Vzhľadom na to, že posledné tri desaťročia nezmyselné triedne obmedzenia nepatria, je možné v našej historickej obci slobodne tvoriť a rozvíjať odbor, ktorý je schopný ponúknuť interpretácie bez zbytočných ideologických, formálnych a obsahových kompromisov. Základný spoločenský model, a s ním spojené kultúrne dedičstvo, bol aj v Strednej Európe poznamenaný civilizačnými prejavmi, ktorých nositeľmi bolo práve kresťanstvo s jeho špecifickou infraštruktúrou. Pomerne efektívnymi sprostredkovateľmi týchto procesov boli v období stredoveku rehoľné inštitúcie.

Monasticizmus a monasterológia

Skúmanie ich historických podôb je obsahom dejín latinského monasticizmu (prípadne monasterológie ako vedy o hmotnej kultúre a každodennom živote rehoľných komunit), ktoré majú špecifickú, konkrétnym rámcom danú povahu, hoci samotný pojem monasticizmus môže byť v zmysle skúmaného predmetu mnohoznačný. Napríklad autarkné rehole po sebe zanechali kultiváciou životného prostredia a poľnohospodárskymi aktivitami aj enviromentálne stopy, čo dnes musí viesť vziať seriózný bádateľ do úvahy. Na druhej strane sa pri skúmaní pôsobenia povedzme dominikánov v univerzitnom prostredí musí historik dokázať zorientovať v dobových východiskách akademickej formácie vtedajších intelektuálnych elit.

Zároveň ide o vednú disciplínu, ktorá si v zahraničí už dávno vybuodovala náležité renomé a publikačné výstupy z jej sféry záujmov si získali rešpekt historiografie ako takej. Z krajín, v ktorých malo národné dejepisectvo podobné ťažkosti v recepcii dejín duchovného života a náboženských hnutí ako my na Slovensku¹, sa v porovnaní so zvyškom kvalitou aj kvantitou do istej miery vymykala situácia v Poľsku, pred-

¹ Na tomto mieste stoja za zmienku štyri výnimky, ktoré sa v období tesne pred rokom 1989 podarilo presadiť do publikačných výstupov. Zároveň po roku 1989 poslúžili ako inšpirácia pre výskum v nových spoločenských podmienkach. M. Slivka, *Rádové domy v štruktúre osídlenia Slovenska a v jeho politických a sociálno-ekonomických vzťahoch (so zameraním na krížiovnícke rády)*, *Archaeologia historica* 12 (1987), s. 383–402; A. Ruttkay, M. Slivka, *Cirkevné inštitúcie a ich úloha v sídliskovom a hospodárskom vývoji Slovenska v stredoveku*, *Archaeologia historica* 10 (1985) s. 333–356; J. Sopko, *O najstarších kódexoch so vzťahmi k územiu Slovenska*, *Slovenská archivistika* 1 (1986) s. 50–59 a F. Uličný, *Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12.–16. storočí*, *Archaeologia historica* 10 (1985), s. 357–367.

všetkým vďaka existencii Katolíckej univerzity v Lubline. Tam bolo možné v tomto segmente aspoň z času na čas vydať zaujímavý preklad, alebo publikovať štúdiu.

Pre nás v tejto súvislosti vyvstáva otázka, či sa nám, na Slovensku, podarilo za uplynulé tri dekády slobodnej recepcie dejín rehoľného života využiť potenciál spoločenskej zmeny so všetkým, čo priniesla. Zaujímavosťou tejto subdisciplíny medievistiky je fakt, že rehoľné spoločenstvá, ktoré sa v nej skúmajú, sú do určitej miery stále živé entity, a ich dejiny nie sú len pohľadom do minulosti v striktnom slova zmysle.

Napriec storočiami spájajú kultúrne dedičstvo nášho kontinentu s prítomnosťou, čo vzácnym spôsobom umožňuje konfrontovať dejinný vývoj jednotlivých reholí s ich súčasným pôsobením. Okrem toho skutočnosť, že základné princípy inštitucionalizovaného kláštorného života sa od stredoveku nezmenili, a regule stredovekých reholí v ich podstate nestratili nič z pôvodného obsahu, je predmet skúmania dejín monasticizmu a monasterológie tak trochu pohľadom na miestami pomerne dobre „zakonzervovanú“ podobu života rozličných rehoľných spoločenstiev.

Seriózne uchopenie predmetu výskumu týchto dejín vytvára bohatý priestor na multidisciplinárnu spoluprácu, keďže do hry vstupujú okrem „klasickej“ historiografie a pomocných vied historických aj archeológia, dejiny umenia a architektúry, dejiny hmotnej kultúry, náboženská demografia, kultúrna antropológia, dejiny vzdelanosti, hospodárske dejiny a v neposlednom rade aj teológia a dejiny spiritualít.

Rehole pozývali od svojho vzniku k alternatívnejmu spôsobu života, ktorý sa nemal odohrávať „vo svete“, ale mimo neho v zidealizovanej podobe *civitas Dei* (kláštor s rajským dvorom, záhradou, kompletným vlastným zázemím atď.). V tomto kontexte interpretácií, pohnútok a jednotlivých podôb historického monasticizmu zohráva poznanie vplyvu teologického myslenia na s tým spojené dejinné procesy dôležitú úlohu. Preto nemožno pri recepcii stredoveku ani teológii redukovať na nejakú okrajovú vednú disciplínu. Každé náboženské hnutie odvodzuje svoju existenciu, predovšetkým v období svojho formovania, od súdobého chápania kresťanskej doktríny, čo sa v cirkevnom prostredí vždy odohrávalo na pozadí konkrétnych ideových prúdov v určitom sociálnom, náboženskom a kultúrnom prostredí.

Rehole ako inštitucionalizované náboženské hnutia, rovnako aj neinštitucionalizované v podobe rôznych voľne existujúcich spoločenstiev a komunit, sú viditeľnými a dokumentovateľnými historickými organizmami. *Homo religiosus, christianus* alebo ak chceme *homo monasticus, homo regularis* v rámci tej istej vednej disciplíny nereprezentujú to isté, čo je nevyhnutné vedieť v jednotlivých prípadoch delikátne rozlíšiť. Samo latinské kresťanstvo ovplyvňovalo a spoluformovalo ľudské spoločenstvá

ako také. Participovali na ich minulosti, čo sa prirodzene prenáša do hodnotiacich procesov jednotlivých historických udalostí. Tu sa ukazuje úloha dejín monasticizmu v dvojitom diskurze: vo vytváraní dejinnej sebareflexie v rámci interdisciplinárnej výmeny a zároveň vo vysvetľovaní významu tejto osobitnej podoby kresťanskej náboženskej dimenzie v danom historickom diani.

Takisto nemožno obísť skutočnosť, že sa v dejinách reholí črtá istá blízkosť medzi sférami náboženských a právnych noriem, ktoré v zmysle legislatívnych procesov dokázali v nemalej miere určovať, v akej intenzite bude náboženské hnutie a neskôr rehoľa právne legitimizovaná, alebo či sa v rámci tohto posudzovania jej pravovernosti neocitne v nechcenej kategórii – heterodoxné náboženské hnutie. Právny rámec v zmysle pápežského schvaľovania podôb rehoľného spôsobu života a jeho konkrétne kánonicko-teologické kontúry zohrávali zásadnú úlohu najmä po IV. lateránskom koncile v roku 1215.

Príslušnosť k tej či onej reholi znamenala pre stredovekého človeka okrem jeho osobných záväzkov pre daný spôsob života aj ocitnutie sa v priestore, kde sa na jeho ľudskú existenciu ako takú vzťahovali predpisy kánonického práva, ako aj zaužívané regule (najmä *Regula Sancti Benedicti*, *Regula Sancti Augustini* a *Sancti Francisci Regula*) či partikulárne zvyklosti danej komunity (*consuetudines*). Tieto normy vytvárali základné črty celej jeho životnej cesty. V spojení s konkrétnou regulou ovplyvňovali každodennú realitu jednotlivca a skupiny do takých detailov, ako boli strava, životné prostredie, kvalita bývania, množstvo a podoba manuálnej práce, intelektuálna formácia, podiel na zodpovednosti a správe kláštora až po spôsob, akým bude dotýčny pochovaný a neskôr pripomínaný v spoločenstve živých v rámci miestnych nekrológov (*Totenbücher*, *Memorialbücher*).

Dejiny monasticizmu stoja na dvoch rovinách konfliktu. Prvú reprezentuje vnútorný konflikt zakorený už v systéme udomácnených cirkevných štruktúr s nastupujúcimi novými silami, ktoré, pokiaľ v tomto zápase obstoja, sa samy postupne do systému etablujú. Tieto dejinné pochody zahŕňajú všetky dimenzie kresťanstva, vrátane čisto duchovných, akými sú mystika a jednotlivé spirituality. Druhá rovina konfliktu je vonkajšia. Reprezentuje ju historický dialóg cirkvi s rôznorodými sociálnymi štruktúrami a mocenskými aparátmi. Platí tu axióma, že cirkev a kresťanstvo nie sú homogénne a po celé stáročia sa profilujú ako heterogénne, multikultúrne, multikonfesionálne entity, v ktorých raz prevládnu jedny, inokedy druhé stanoviská.

Preto si v jednotlivých štádiách existencie rehoľného života musíme všímať všetky partikularity foriem náboženského života, a to bez ohľadu na to, či boli kánonicky potvrdené alebo nie. Nemožno pri tom zabúdať, že akékoľvek historické udalosti,

ktoré sa v dejinách udiali, sa odohrali v rámci určitých hodnotových štruktúr, čo pochopiteľne z tohto rámca nijako nevyklučuje čisto náboženské štruktúry. Platí to vo zvýšenej miere práve v historiografii monasticizmu.

Mendikanti

Kresťanský európsky stredovek zasiahli dve veľké a niekoľko menších vln vzniku nových rehoľných rádov. Mendikanti sú predstaviteľmi tej druhej, počas ktorej sa na nejaký čas stali dominantnou formou rehoľného života v prostredí latinského kresťanstva. Ich zvláštnosťou je, že si podmanili predovšetkým urbánne prostredie. V porovnaní s latinským Západom kritériá urbanizmu na území dnešného Slovenska v stredoveku spĺňali len niektoré komúny. Preto je v porovnaní s urbánne a demograficky vyspelejším Západom výskyt mendikantov na území dnešného Slovenska v období stredoveku zastúpený v menšej miere. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že medzi prostredím stredovekého Uhorska, kam súčasné Slovensko po stáročia územne patrilo, a prostredím latinského Západu v tom istom období, panovali isté neprehliadnutelné rozdiely. V prvom rade ide o skutočnosť, že všetky v stredoveku pápežskou autoritou aprobované rehole okrem pavlínov (nielen mendikantské) boli v Uhorsku kultúrno-náboženským importom.

Fakt, že s výnimkou jednej „domácej“ uhorskej rehole išlo v prípade všetkých ostatných počas celého stredoveku o ideový transfer v smere Západ–Východ, mal svoje konkrétne dôsledky. Azda s výnimkou jasovských premonštrátov (pokiaľ ide o územie dnešného Slovenska v rámci stredovekého Uhorska) nenájdeme v našom prostredí „vzorový“ kláštor, ktorý by svojou veľkosťou, architektonickou výnimočnosťou, hospodárskym zázemím, ako aj nadregionálnym kultúrnym a náboženským významom dokázal sekundovať náprotivkom z okruhu pôvodu tej ktorej rehole. Uhorsko s jednou spomenutou výnimkou nebolo ohniskom vzniku nových foriem rehoľného života a platí to aj o žobravých reholiach. Aj preto konventy mendikantov v našom prostredí, v porovnaní s lokalitami na Západe, čo do veľkosti a dôležitosti reprezentovali skôr malé a stredné komunity.

Ich lokálny význam a hustotu rozšírenia reflektuje aj nižšie uvedená publikačná činnosť k danej téme. Najväčšej pozornosti sa zo strany bádateľov dostalo františkánom a dominikánom. V menšej miere vidieť záujem o pavlínov a antonitov. Čím menej pôsobisk tá ktorá rehoľa v stredovekom Uhorsku (Slovensku) mala, o to menej možností na prebádanie po sebe zanechala. Nehovoriac o tom, že sa ohniská a centrá týchto inštitúcií nachádzali pomerne ďaleko od miestneho diania. Preto

ako prvú vec, počnúc od architektúry až po každodennú spiritualitu, musí vedieť bádateľ uchopiť najskôr transfer *savoir vivre* tej ktorej rehole z miesta pôvodu až na perifériu, ktorou v tomto kontexte dnešné Slovensko v rámci uhorského štátu v stredoveku bolo.

Zmeny pri štúdiu utvárania, rozširovania a dlhodobého pôsobenia reholí v našom prostredí vyústili za posledné tri dekády do množstva kvalitných bádateľských výstupov, ktoré si za cieľ svojho výskumu vybrali pestrú škálu náboženských prejavov, zvyklostí a postojov mendikatských reholí v stredoveku. Ich kláštory tvorili kozmopolitné – dnes by sme povedali medzinárodné – organizmy, ktoré naprieč súdobými hranicami politických entít tvorili početné komunity s rozličnými spiritualitami. Ich nespochybniteľný vplyv na spoločenskú atmosféru je dnes už postulátom. Otázkou zostáva miera jeho intenzity, rozličné podoby a prípadné následky vo všetkých oblastiach života stredovekého človeka.

Ako sme už naznačili, slovenská historiografia k tomu napriek určitým počiatočným ťažkostiam zaujala postoje v celom rade prác rôznej kvality a významu. Potešiteľným faktom pri pohľade na priloženú bibliografiu je skutočnosť, že sa v nich objavujú práce z celého spektra vedných disciplín, ktoré majú k téme čo povedať. Ako z bibliografických položiek vyplýva, popri klasickom dejepisectve žobravých reholí sú menším počtom zastúpené aj texty z vedných odborov umenovedy a archeológie.

Prvým serióznym pokusom o zmapovanie a zhodnotenie výsledkov domáceho výskumu na poli bádania o dejinách monasticizmu po roku 1989, ktorý zahŕňal aj mendikantov, bola konferencia „Dejiny a kultúra reholných komunít na Slovensku“, ktorá sa konala v roku 1993 v Trnave. Rovnomenný zborník, ktorý z nej o rok neskôr vzišiel pod editorskou taktovkou Jozefa Šimončiča, sa po obsahovej stránke sústredil na uhorské a slovenské reálie v stredoveku a novoveku (porov. Súborná bibliografia). Na slovenské pomery prelomový význam tohto podujatia sa ukázal až neskôr, kedy na svoju dobu veľmi vysoká kvalita príspevkov nastavila kritériá pre ďalšie podobné iniciatívy na najbližších desať rokov. Trochu rozpačito sa na počín z roku 1993 pokúsili editorsky nadviazať najskôr Jana Kvasničková v roku 1995 publikáciou *Rehole včera a dnes* a v roku 1998 aj Ján Babjak SJ publikáciou *Rehole a kongregácie na Slovensku* (porov. Súborná bibliografia).

Obrovské penzum práce v oblasti samotného výskumu, ako aj propagácie stredovekého monasticizmu a monasterológie po roku 1989, vykonal nestor týchto odborov na Slovensku Doc. PhDr. Michal Slivka, CSc. Archeológ, religionista, vysokoškolský pedagóg a spoluzakladateľ časopisu *Studia archaeologica slovacica mediaevalia* svojimi aktivitami, najmä v lokalite bývalého kartuziánskeho kláštora známej ako

Lapis refugii (Strážny vrch – Mons Speculationis) na Kláštorisku v Slovenskom raji², formoval niekoľko generácií študentov, spomedzi ktorých sa regrutovali odborníci schopní obohatiť portfólio publikačných výstupov v týchto vedných disciplínach.

Pomerne zásadný kvalitatívny zlom priniesli aktivity spojené s medzinárodnými vedeckými konferenciami, ktoré sa v rokoch 1999 („Rehole a kláštory v stredoveku“), 2003 („Pohanstvo a kresťanstvo“) a 2006 („Svätec a jeho funkcie v spoločnosti“) uskutočnili v Banskej Bystrici. Z týchto podujatí vzišli rovnomenné multidisciplinárne zborníky, ktoré umožnili konfrontáciu poznatkov medzi bádatelmi nielen zo Slovenska, ale aj z Poľska a Českej republiky (porov. Súborná bibliografia).

Vydarená spolupráca sa v roku 2006 premietla do založenia neziskovej organizácie Centrum pre štúdium kresťanstva (CŠK)³, ktorej cieľom je povzbudiť bádanie o dejinách monasticizmu, propagovať ho a spojiť akademické a vedecké pracoviská v tejto oblasti v rámci historických škôl krajín V4. Konferencie pod záštitou CŠK sa stali dôležitým infraštruktúrnym komponentom v prehlbovaní vzájomnej spolupráce na medzinárodnej úrovni. V podobnom duchu sa nesie aj slovenské členstvo v *Commission Internationale d'Histoire et d'Etudes du Christianisme* (CIHEC) a aktivity členov našej národnej komisie tejto prestížnej svetovej organizácie⁴.

Predložený bibliografický prehľad určite nie je vyčerpávajúci a ani to nie je jeho ambícia. Tou je poukázať na to najdôležitejšie, čo k téme mendikantov v stredoveku slovenské bádatelky a bádatelia dokázali za posledné tri dekády vyprodukovať doma alebo v zahraničí. Osobitnú pozornosť si zaslúžia tie práce, ktoré ako prvé prerazili s dotedy novými témami, alebo, lepšie povedané, predstavili známe témy v novom svetle.

Ako dôležitá prvotina, ktorá najmä z metodologického hľadiska ukázala smer, ktorým by sa historiografia mendikantov mala uberať, bola práca Marty Melníkovej zo Slovenského národného archívu. Autorka v nej zmapovala archívny materiál týkajúci sa dejín pôsobenia košických dominikánov v Archíve mesta Košice, ako aj v *Archivum Generale Ordinis Praedicatorum* v Ríme⁵. O rok neskôr na túto štúdiu nadviazali v už vyššie zmieňovanom zborníku *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku* Ján Dubovský a Jozef Šimončíč⁶.

² Dostupné na internete: <http://www.klastorisko.eu/> [cit. 31.01.2022].

³ Dostupné na internete: <https://www.ff.umb.sk/katedry/katedra-historie/vedecko-vyskumne-centra/centrum-pre-studium-krestanstva/> [cit. 31.01.2022].

⁴ Dostupné na internete: <http://www.cihec.org/commission/slovakie-slovakia/> [cit. 31.01.2022].

⁵ M. Melníková, *Habent sua fata litterae*, Slovenská archivistika 2 (1993), s. 59–68.

⁶ J. Dubovský, *Pramene k dejinám reholí na Slovensku vo Vatikánskom archíve*, [In:] *Dejiny*

Zborník sa zároveň stal akýmsi odrazovým mostíkom pre „ponovembrové“ bádanie k dejinám hneď niekoľkých mendikantských reholí: dominikánov⁷, františkánov⁸ a pavlínov⁹. Na augustiniánov upozornil medzi prvými Michal Slivka¹⁰ a ako poslednej mendikantskej reholi sa náležitej pozornosti u nás, ale so značným časovým odstupom, dostalo antonitom¹¹. V podstate takmer celá súčasná a mladšia generácia historikov, archeológov a umenovedcov, ktorá má dnes k téme mendikantov čo povedať, odborne vyrastala na trnavskom zborníku z roku 1994.

Historiografii mendikantov, ktorá si dala za cieľ spracovať dejiny jednotlivých reholí aj mimo hraníc súčasného Slovenska, sa venovali Miriam Hlavačková¹², Miroslav Huťka¹³, Ivan Varšo¹⁴ a Gabriel Hunčaga¹⁵. Spomedzi archeologických výskumov priniesli nové poznatky objavy vo Veľkom Šariši (augustiniáni)¹⁶, Banskej

---

a kultúra reholných komunít na Slovensku, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 17–22; J. Šimončič, *Centrálne reholné archívy v Ríme ako pramene k dejinám Slovenska*, [In:] tamže, s. 23–38.

⁷ M. Hanuliak, *Výsledky archeologického výskumu dominikánskeho kláštora v Banskej Štiavnici*, [In:] *Dejiny a kultúra reholných*, s. 199–212; V. Jankovič, *Zánik dominikánskych kláštorov na Slovensku v 16. storočí*, [In:] tamže, s. 213–223; E. Frimmová, *Podiel dominikánov na kultúrnom vývoji v Bratislave v 2. polovici 15. storočia*, [In:] tamže, s. 181–191.

⁸ L. Kačic, *Hudobná kultúra františkánov na Slovensku v 16.–19. storočí*, [In:] tamže, s. 109–121.

⁹ M. Hlavačková, *Paulínsky kláštor v horných Lefantovciach v r. 1369–1526*, [In:] tamže, s. 175–179; H. Radváni, *K činnosti pavlínov v Trnave*, [In:] tamže, s. 225–232.

¹⁰ M. Slivka, *Mendikantské rehole v mestotvornom procese na Slovensku*, *Archaeologia historica* 25 (2000), s. 267–277; tenže, *Stredoveké reholné domy na Východnom Slovensku*, [In:] *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*, ed. V. Sedlák, Bratislava 1998, s. 77–88.

¹¹ M. Vadrna, *Zoznam generálnych preceptorov rádu antonitov Uhorskej a Slavónskej provincie v Dravciach*, [In:] *Historia Scepusii I.*, eds. M. Homza, S. Sroka, Bratislava–Kraków 2009, s. 568.

¹² M. Hlavačková, *Solus cum Deo solo. Rehoľa pavlínov v stredovekom Uhorsku*, *Historia Slavorum Occidentis* 2017, nr 4, s. 36–55.

¹³ M. Huťka, *Počiatky Rehole pustovníkov sv. Augustína v Uhorsku a počiatky ich samostatnej provincie*, *Studia Theologica* 1 (2015) s. 95–107.

¹⁴ I. Varšo, „*Ut possimus nobis cum Beato Francisco acquirere merces regni celestis*“. *Svätý kazateľ ako vzor františkánskych eschatologických a analogických predstáv*, [In:] *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I.*, eds. R. Kožiak, J. Nemeš, Bratislava 2006, s. 261–273.

¹⁵ G. Hunčaga, *Dominikáni na ceste k intelektuálnym elitám vrcholného stredoveku*, Kraków–Bratislava 2013; tenže, *Dominikánske školy ako predchodkyne univerzít na zaalpskom území Sacrum Imperium Romanum vo vrcholnom a neskorom stredoveku?*, *Studia Historica Nitriensia* 1 (2017), s. 32–67.

¹⁶ B. Tomášová, A. Karabinoš, *Objav augustiniánskeho kláštora vo Veľkom Šariši*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2004*, Nitra 2006, s. 195–196.

Štiavnicí, Trnave a Košiciach (dominikáni)¹⁷, Levoči, Košiciach a Bratislave (minoriti a františkáni)¹⁸. Vďaka prácam z oblasti pamiatkovej starostlivosti a dejín umenia vieme viac o sakrálnom umení a architektúre kostolov a kláštorov žobravých reholí, napríklad v Bratislave a Okoličnom (františkáni)¹⁹, Košiciach (dominikáni)²⁰ a Trebišove (pavlíni)²¹. Samostatnú skupinu tvoria tzv. obutí karmelitáni, ktorým sa spomedzi štyroch najväčších žobravých reholí dostalo najmenej pozornosti²².

Záver

Vzhľadom na uvedené môžeme s potešením konštatovať, že záujem o monasticizmus a monasterológiu rastie aj v akademickom prostredí. V súčasnosti je na slovenských univerzitách jedenásť katedier histórie. Niektoré z nich majú v študijných programoch zahrnuté aj predmety, ktoré tematiku stredovekého monasticizmu nejakým spôsobom reflektujú. Je však škoda, že žiadna z nich neponúka samostatný študijný program zameraný na premeny religiozity v stredoveku, a to ani v spolupráci so sied-

¹⁷ M. Hanuliak, J. Hoššo, J. Hunka, *Najvýznamnejšie poznatky z výskumu banskoštiavnického dominikánskeho kláštora*, Slovenská archeológia 2 (1996), s. 307–326; A. Hrabinská, *Obnova dominikánskeho kláštora v Košiciach*, Pamiatky a múzeá 1 (2013), s. 15–20; R. Rusnák, L. Luštiková, *Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezky na Slovensku v roku 2006*, Nitra 2008, s. 135–136; Š. Oriško, *Stredoveká architektúra mendikantov v Trnave a ďalších mestách na Slovensku*, [In:] *Trnava a počiatky stredovekých miest*, ed. J. Žuffová, Trnava 2009, s. 135–144.

¹⁸ G. Lukáč, *Stredoveký kláštor minoritov v Levoči*, Z minulosti Spiša 5–6 (1997–1998), s. 61–79; R. Rusnák, *Záchranný výskum na nádvoriach františkánskeho kláštora v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezky na Slovensku v roku 2005*, Nitra 2007, s. 168; M. Musilová, B. Lesák, *Archeologický výskum v záhrade kostola a kláštora františkánov v Bratislave*, Pamiatky a múzeá 3 (1996), s. 66–67.

¹⁹ H. Žažová, *Príspevok k architektonicko-historickému a umeleckohistorickému vývoju Kostola sv. Petra z Alkantry a konventu františkánov v Okoličnom*, [In:] *Prudentissimae dominae nobis honorandae: k životnému jubileu profesorky Márie Kohútovej*, eds. D. Duchoňová, V. Rábik, Trnava 2015, s. 106–121; I. Ciulisová, *Gotická svätyňa františkánskeho kostola Panny Márie v Bratislave. Architektúra a kamenosochárska výzdoba*, Umění 46 (1998), s. 174–187.

²⁰ Š. Oriško, *Dominikánsky kostol v Košiciach. Možnosti a interpretačné problémy počiatkov stavby*, Galéria (2004–2005), s. 9–22.

²¹ D. Pellová, *Kláštor pavlínov v Trebišove*, Pamiatky a múzeá 2 (2010), s. 33–38.

²² Je to spôsobené aj tým, že dokázateľne mali na Slovensku len dve komunity, aj to s nejasným dátumom fundácie na sklonku stredoveku (Prievidza 1383, resp. 1427 a Prešov 1388, resp. 1431). Tzv. bosí karmelitáni (*Ordo Fratrum Carmelitarum Discalceatorum*, OCD) prišli do Uhorska až v prvej polovici 17. storočia.

mimi teologickými fakultami, ktoré na Slovensku sú. Cennou pomôckou v prehľade toho, v akej miere sú tieto disciplíny na našich univerzitách reflektované, je na internete dostupný katalóg Centrálného registra záverečných a kvalifikačných prác²³.

Nevýhodou je u nás ešte stále pomerne ťažká dostupnosť inde bežných prameňov, výhodou vyššie zmienené zaradenie do študijných programov. Od 1. januára 2014 existuje tiež Slovenský historický ústav v Ríme, avšak v jeho výskumných ťažiskách témy stredovekého monasticizmu nefigurujú. V porovnaní so zahraničnou produkciou ešte stále badať isté zaostávanie, ale určite nie na takej úrovni, na akej sa javilo krátko po roku 1989. Určite pred nami stoja výzvy v podobe ďalšieho rozpracovania čiastkových problematík výskumu, ktoré sa so žobravými reholami a ich kláštormi v stredoveku bezprostredne spájajú.

Na záver je potrebné kriticky podotknúť, že aj keď sa oveľa menej početnejšia historická obec na Slovensku nemôže množstvom bádateľských výstupov porovnávať so susednými postkomunistickými historiografiami po roku 1989, stále máme v oblasti dejín monasticizmu a monasterológie obrovské rezervy. Chýbajú nám napríklad národné encyklopédie a lexikóny (rehole, kláštory), ktoré majú schopnosť podať rýchle a spoľahlivé informácie slovníkového typu, čo má svoj nezastupiteľný význam aj pri didaktickej a osvetovej činnosti²⁴.

Objavujú sa síce národné syntézy k pôsobeniu mendikantov, ale len v niekoľkých málo prípadoch (augustiniáni, antoniti a pavlíni)²⁵. Najväčšie a najrozšírenejšie žobravé rehole (františkáni a dominikáni) na svoje národné syntézy ešte stále len čakajú. Zostáva dúfať, že keď bude niekto iný o niekoľko rokov neskôr písať podobný prehľad pri príležitosti najbližšieho okrúhleho jubilea pádu komunistického režimu a jeho ideologickej totality, bude môcť konštatovať realizovanie aj tých výziev, ktoré sú v našom príspevku spomenuté zatiaľ ako neuskutočené.

Za nezištne poskytnutú odbornú pomoc s bibliografiami ďakujem pani Mgr. Martine Orosovej, PhD. z Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a pánovi Mgr. Michalovi Šebeňovi, PhD. z Oddelenia stratégií a analýz Univerzity Komenského.

²³ Dostupné na internete: https://opac.crzp.sk/?fn=*AdvancedSearch&search=advanced&entity=0&seo=CRZP-H%C4%BEadanie [cit. 25.11.2017].

²⁴ Istý posun nastal aj v tomto segmente vydaním kolektívnej monografie M. Kvasnicová, M. Šeregi, *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku: dejiny a pamiatková ochrana*, Bratislava 2018, hoci po obsahovej stránke pokrýva aj iné rehoľné komunity ako len mendikantské.

²⁵ M. Huťka, *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska)*, Ružomberok 2015; A. Reťkovská, *Rehoľa antonitov na Slovensku*, Acta historica Neosoliensia 1–2 (2010), s. 5–32; M. Hlavačková, *Solus cum Deo solo*, s. 36–55.

Nadeslany: 15 XI 2021

Nadeslany po poprawkach recenziyjnych: 31 I 2022

Zaakceptowany: 2 II 2022

PhDr., Mgr. Gabriel Hunčaga OP, PhD.

Institutum Historicum Ordinis Praedicatorum, Roma

Dominikánsky konvent

Novozámocká 73, 960 01 Zvolen

e-mail: huncaga@institutumhistoricum.op.org

Résumé

Mendicant orders in the academic discourse on medieval Slovakia after 1989

In the historiography after 1989, the study of individual historical events in the atmosphere of intellectual freedom was mainly reflected in stripping proper research of the ideology, in the unrestricted access to foreign sources and book collections, and specifically in the possible acquaintance with the latest trends and methods applied by historians. In this respect, a question arises if Slovakia has been able to unleash the potential of the social change with all that it has experienced in the past three decades of unrestricted treatment of the history of medieval religious life. The country still lags behind foreign outputs but not to the extent shortly after 1989. Needless to say, we are facing challenges like further elaboration of sub-issues directly related to the medieval orders and monasteries.

Bibliografia/Bibliography

Ciulisová I., *Gotická svätyňa františkánskeho kostola Panny Márie v Bratislave. Architektúra a kamenosochárska výzdoba*, Umění 46 (1998), s. 174–187

Dubovský J., *Pramene k dejinám reholí na Slovensku vo Vatikánskom archíve*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunit na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 17–22

Frimmová E., *Podiel dominikánov na kultúrnom vývoji v Bratislave v 2. polovici 15. storočia*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunit na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 181–191

Hanuliak M., *Výsledky archeologického výskumu dominikánskeho kláštora v Banskej*

- Štiavnici, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 199–212
- Hanuliak M., Hošo J., Hunka J., *Najvýznamnejšie poznatky z výskumu banskoštiavnickeho dominikánskeho kláštora*, Slovenská archeológia 2 (1996), s. 307–326
- Hlavačková M., *Paulínsky kláštor v horných Lefantovciach v r. 1369–1526*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 175–179
- Hlavačková M., *Solus cum Deo solo. Rehoľa pavlínov v stredovekom Uhorsku*, Historia Slavorum Occidentis 2017, nr 4, s. 36–55
- Hrabinská A., *Obnova dominikánskeho kláštora v Košiciach*, Pamiatky a múzeá 1 (2013), s. 15–20
- Hunčaga G., *Dominikáni na ceste k intelektuálnym elitám vrcholného stredoveku*, Kraków–Bratislava 2013
- Hunčaga G., *Dominikánske školy ako predchodkyne univerzít na zaalpskom území Sacrum Imperium Romanum vo vrcholnom a neskorom stredoveku?*, Studia Historica Nitriensia 1 (2017), s. 32–67
- Hunčaga G., *Slovenské štvrtstoročie s cirkevnými dejinami*, Kultúrne dejiny 1 (2014), s. 89–100
- Huška M., *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska)*, Ružomberok 2015
- Huška M., *Počiatky Rehole pustovníkov sv. Augustína v Uhorsku a počiatky ich samostatnej provincie*, Studia Theologica 1 (2015), s. 95–107
- Jankovič V., *Zánik dominikánskych kláštorov na Slovensku v 16. storočí*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 213–223
- Kačič L., *Hudobná kultúra františkánov na Slovensku v 16.–19. storočí*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 109–121
- Kvasnicová M., Šeregi M., *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku: dejiny a pamiatková ochrana*, Bratislava 2018
- Lukáč G., *Stredoveký kláštor minoritov v Levoči*, Z minulosti Spiša 5–6 (1997–1998), s. 61–79
- Melníková M., *Habent sua fata litterae*, Slovenská archivistika 2 (1993), s. 59–68
- Mojžišová H., *Bibliografia pamiatkovej starostlivosti na Slovensku za roky 1991–1995*, Bratislava 2002
- Mojžišová H., *Bibliografia pamiatkovej starostlivosti na Slovensku za roky 1996–2000*, Bratislava 2004

- Mojžišová H., *Bibliografia pamiatkovej starostlivosti na Slovensku za roky 2001–2005*, Bratislava 2008
- Mojžišová H., Reichardtová J., Výberová bibliografia. *Ochrana pamiatkového fondu na Slovensku za roky 2006–2010*, Bratislava 2015
- Musilová M., Lesák B., *Archeologický výskum v záhrade kostola a kláštora františkánov v Bratislave*, Pamiatky a múzeá 3 (1996), s. 66–67
- Oriško Š., *Dominikánsky kostol v Košiciach. Možnosti a interpretačné problémy počiatkov stavby*, Galéria (2004–2005), s. 9–22
- Oriško Š., *Stredoveká architektúra mendikantov v Trnave a ďalších mestách na Slovensku*, [In:] *Trnava a počiatky stredovekých miest*, ed. J. Žuffová, Trnava 2009, s. 135–144
- Pellová D., *Kláštor pavlínov v Trebišove*, Pamiatky a múzeá 2 (2010), s. 33–38
- Radváni H., *K činnosti pavlínov v Trnave*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komún na Slovensku*, ed. J. Šimončíč, Trnava 1994, s. 225–232
- Retkovská A., *Rehoľa antonitov na Slovensku*, Acta historica Neosoliensia 13 (2010), č. 1–2, s. 5–32
- Rusnák R., *Záchranný výskum na nádvoríach františkánskeho kláštora v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2005*, Nitra 2007, s. 168
- Rusnák R., Luščíková L., *Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2006*, Nitra 2008, s. 135–136
- Ruttikay A., Slivka M., *Cirkevné inštitúcie a ich úloha v sídliskovom a hospodárskom vývoji Slovenska v stredoveku*, Archaeologia historica 10 (1985), s. 333–356
- Slivka M., *Doterajšie poznatky z dejín a kultúry kresťanstva na Slovensku (4.–15. storočie)*, Studia archeologica slovacae mediaevalia 3–4 (2000–2001), s. 17–50
- Slivka M., *Mendikantské rehole v mestotvornom procese na Slovensku*, Archaeologia historica 25 (2000), s. 267–277
- Slivka M., *Rádové domy v štruktúre osídlenia Slovenska a v jeho politických a sociálno-ekonomických vzťahoch (so zameraním na krížovnicke rády)*, Archaeologia historica 12 (1987), s. 383–402
- Slivka M., *Stredoveké rehoľné domy na Východnom Slovensku*, [In:] *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*, ed. V. Sedlák, Bratislava 1998, s. 77–88
- Slovenská knižnica – portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižníc: <https://chamo.kis3g.sk/search/query?theme=system> [cit. 31.01.2022]
- Sopko J., *O najstarších kódexoch so vzťahmi k územiu Slovenska*, Slovenská archivistika 1 (1986), s. 50–59

- Šebeňa M., *Stredoveká cirkev v slovenskej historiografii po roku 1990. S dôrazom na stredovýchodnú Európu*, Bratislava 2016
- Šimončič J., *Centrálne rehoľné archívy v Ríme ako pramene k dejinám Slovenska*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunit na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 23–38
- Tomášová B., Karabinoš A., *Objav augustiniánskeho kláštora vo Veľkom Šariši*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2004*, Nitra 2006, s. 195–196
- Uličný F., *Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12.–16. storočí*, *Archaeologia historica* 10 (1985), s. 357–367
- Vadrna M., *Zoznam generálnych preceptorov rádu antonitov Uhorskej a Slavónskej provincie v Dravciach*, [In:] *Historia Scepusii I.*, eds. M. Homza, S. Sroka, Bratislava–Kraków 2009, s. 568
- Varšo I., „*Ut possimus nobis cum Beato Francisco acquirere merces regni celestis*“. Svätý kazateľ ako vzor františkánskych eschatologických a analogických predstáv, [In:] *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I.*, eds. R. Kožiak, J. Nemeš, Bratislava 2006, s. 261–273
- Žažová H., *Príspevok k architektonicko-historickému a umeleckohistorickému vývoju Kostola sv. Petra z Alkantry a konventu františkánov v Okoličnom*, [In:] *Prudentissimae dominae nobis honorandae: k životnému jubileu profesorky Márie Kohútovej*, eds. D. Duchoňová, V. Rábik, Trnava 2015, s. 106–121

Súborná bibliografia na Slovensku publikovaných prác k mendikantom v stredoveku po roku 1989

Antoniti (*Canonici Regulares Sancti Anthonii, CRSant*)

- Reťkovská A., *Rehoľa antonitov na Slovensku*, *Acta historica Neosoliensia* 13 (2010), č. 1–2, s. 5–32
- Reťkovská A., *Rehoľa antonitov na Spiši*, *Z minulosti Spiša* 21 (2013), s. 15–44
- Slivka M., *Rádové domy v štruktúre osídlenia Slovenska a v jeho politických a sociálno-ekonomických vzťahoch (so zameraním na križovnícke rády)*, *Archaeologia historica* 12 (1987), s. 383–402
- Vadrna M., *Zoznam generálnych preceptorov rádu antonitov Uhorskej a Slavónskej provincie v Dravciach*, [In:] *Historia Scepusii I.*, eds. M. Homza, S. Sroka, Bratislava–Kraków 2009, s. 568

Augustiniáni (*Ordo Sancti Augustini*, OSA)

- Čižmár M., *Dejiny Košického arcibiskupstva II. Reholný život na území Košického Arcibiskupstva*, Prešov 2004
- Čižmár M., *Starobylý a pútnický Veľký Šariš*, Levoča 1999
- Huťka M., *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska)*, Ružomberok 2015
- Huťka M., *Intelektuálna a vzdelanostná úroveň uhorských augustiniánov v stredoveku*, *Kultúrne dejiny – supplement* (2016), s. 19–30
- Huťka M., *Počiatky augustiniánov vo Veľkom Šariši*, *Historický časopis 1* (2013), s. 143–159
- Huťka M., *Počiatky Rehole pustovníkov sv. Augustína v Uhorsku a počiatky ich samostatnej provincie*, *Studia Theologica 1* (2015), s. 95–107
- Huťka M., *Rád svätého Viliama a kláštor vo Veľkom Šariši: príspevok k počiatkom Rádu pustovníkov svätého Augustína v stredovekom Uhorsku*, [In:] *Vývoj cirkevnej správy na Slovensku: Development of the Church Administration in Slovakia*, ed. V. Rábik, Kraków 2010, s. 230–253
- Huťka M., *Uhorskí augustiniáni v historickej a literárnej spisbe (s prihliadnutím na územie Slovenska)*, *Kultúrne dejiny 2* (2013), s. 190–206
- Mirošayová E., Karabinoš A., *Kláštor augustiniánov vo Veľkom Šariši*, *Pamiatky a múzeá 2* (2005), s. 18–24
- Ruttkay A., Slivka M., *Cirkevné inštitúcie a ich úloha v sídliskovom a hospodárskom vývoji Slovenska v stredoveku*, *Archaeologia historica 10* (1985), s. 333–356
- Slivka M., *Mendikantské rehole v mestotvornom procese na Slovensku*, *Archaeologia historica 25* (2000), s. 267–277
- Slivka M., *Stredoveké reholné domy na Východnom Slovensku*, [In:] *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*, ed. V. Sedlák, Bratislava 1998, s. 77–88
- Sroka A.S., *Bardejov v XV. storočí: štúdie z dejín mesta*, Bratislava 2011
- Sroka A.S., *Das Augustinerkloster in Bardejov im Mittelalter*, *Analecta Augustiniana 74* (2011), s. 69–81
- Števík M., *K počiatkom a lokalizácii stredovekých kláštorov na Spiši*, *Sandecko-spišské zošity 5* (2010), s. 8–23
- Tomášová B., Karabinoš A., *Objav augustiniánskeho kláštora vo Veľkom Šariši*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2004*, Nitra 2006, s. 195–196

Dominikáni (*Ordo Fratrum Praedicatorum*, OP)

- Béřeš J., *Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach*, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (1997), s. 30–31
- Frimmová E., *Najstarší knižný fond košických dominikánov*, [In:] *Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*, ed. M. Domová, Martin 2008, s. 206–236
- Frimmová E., *Podiel dominikánov na kultúrnom vývoji v Bratislave v 2. polovici 15. Storočia*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 181–191
- Frimmová E., *Pôsobenie dominikánov na Istropolitane*, [In:] *Slovensko a Svätá stolica*, eds. M. Dobrotková, M. Kohútová, Trnava 2008, s. 81–112
- Gojdič I., Paulusová S., *Fragmenty stredovekých dominikánskych kláštorov v Banskej Štiavnici a Košiciach*, Monumentorum tutela 22 (2010), s. 295–305
- Gojdič I., Paulusová S., Zvedelová K., *Dominikánsky kostol v Košiciach*, Pamiatky a múzeá 4 (2006), s. 2–8
- Hanuliak M., *Banskoštiavnický dominikánsky kláštor*, Pamiatky a múzeá 5 (1994), s. 22–24.
- Hanuliak M., *Druhá sezóna výskumu kláštora v Banskej Štiavnici*, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (1992), s. 47–48
- Hanuliak M., *K problematike staršej etapy dejín Banskej Štiavnice*, Študijné zvesti AÚ SAV 32 (1996), s. 171–182
- Hanuliak M., *Prvá etapa výskumu kláštora v Banskej Štiavnici*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1990*, Nitra 1992, s. 40–41
- Hanuliak M., *Rehoľníci s heslom Veritas*, Historická revue 6 (1995), s. 6–7
- Hanuliak M., *Stavebno-historické metamorfózy objektov dominikánskeho kláštora v Banskej Štiavnici*, [In:] *Ingenii laus: zborník štúdií venovaný jubilujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc*, ed. J. Bartl, Bratislava 2017, s. 399–408
- Hanuliak M., *Stredoveký kláštor v Banskej Štiavnici: zobraví mnísi a bohaté mesto*, Historická revue 3 (2001), s. 30–31
- Hanuliak M., *Tretia výskumná sezóna kláštora v Banskej Štiavnici*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1994*, Nitra 1996, s. 77–78
- Hanuliak M., *Výsledky archeologického výskumu dominikánskeho kláštora v Banskej Štiavnici*, [In:] *Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 199–212
- Hanuliak M., *Vzťah príslušníkov dominikánskej rehole k obyvateľom Banskej Štiavnice*, Archaeologia historica 21 (1996), s. 219–232

- Hanuliak M., Hoššo J., Hunka J., *Najvýznamnejšie poznatky z výskumu banskoštiavnickeho dominikánskeho kláštora*, Slovenská archeológia 2 (1996), s. 307–326
- Hrabinská A., *Obnova dominikánskeho kláštora v Košiciach*, Pamiatky a múzeá 1 (2013), s. 15–20
- Hrabinská A., Jarkovský J., Varechová Z., *Komplexná obnova dominikánskeho kláštora v Košiciach*, Bardkontakt 2010: Problematika mestských pamiatkových centier (2010), s. 84–88
- Hunčaga G., *Books, Libraries and the Dominicans in the 13th and 14th Centuries*, Kulturné dejiny – Supplement (2013), s. 25–45.
- Hunčaga G., *Dominikáni a Biblia v 13. storočí*, Studia Capuccinorum Boziniensia 6 (2021), s. 36–73
- Hunčaga G., *Dominikáni a stredoveká vzdelenosť*, História – revue o dejinách a spoločnosti 6 (2001), s. 5–7
- Hunčaga G., *Dominikáni na ceste k intelektuálnym elitám vrcholného stredoveku*, Kraków–Bratislava 2013
- Hunčaga G., *Dominikánske školy ako predchodkyne univerzít na zaalpskom území Sacrum Imperium Romanum vo vrcholnom a neskorom stredoveku?*, Studia Historica Nitriensia 1 (2017), s. 32–67
- Hunčaga G., *Historické štúdie k dejinám dominikánov*, Bratislava 2008
- Hunčaga G., *Humbert z Romans OP: Výklad reguly sv. Augustína*, Kulturné dejiny 2 (2012), s. 260–288
- Hunčaga G., *John of Wildeshausen OP (+1252) – a bishop on the Hungarian periphery in the thirties of the 13th century in the light of contemporary Dominican and Church legislation*, Przegląd Historyczny 3 (2021), s. 457–492
- Hunčaga G., *Kanonizačný proces ako počiatok kultu zakladateľa rehole v stredoveku na príklade kanonizačných aktov sv. Dominika*, [In:] *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I*, eds. R. Kožiač, J. Nemeš, Bratislava 2006, s. 275–296
- Hunčaga G., *Les livres, les bibliothèques et les dominicains aux XIIIe et XIVe siècles*, Mémoire Dominicaine – Histoire, Documents, Vie dominicaine 27 (2011), s. 69–99
- Hunčaga G., *Pomôcky biblickej exegézy u dominikánov 13. storočia*, [In:] *Kniha 2020 – Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*, ed. D. Škulová, Martin 2020, s. 34–57
- Hunčaga G., *Prehľad bádania o vybraných aspektoch intelektuálneho života dominikánov od ich založenia v roku 1216 po prvé desaťročia 14. storočia s osobitným dôrazom na oblasť západnej Európy*, Acta historica Neosoliensia 1 (2009), č. 1–2, s. 246–292

- Hunčaga G., *Rehola bratov kazateľov*, *História – revue o dejinách a spoločnosti* 9–10 (2004), s. 42–43
- Hunčaga G., *Štúdijné cesty európskych dominikánov v stredoveku*, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 3 / *Historia monastica* I (2005), s. 267–276
- Hunčaga G., *Tri kazateľské pomôcky Humberta z Romans OP – príklady homiletickej literatúry dominikánov 13. storočia*, [In:] *Kniha: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry. Výskum dejín knižnej kultúry na Slovensku a v stredoeurópskom priestore*, ed. M. Soláriková, Martin 2015, s. 7–28
- Hunčaga G., *Vlastné dominikánske štúdium v 13. a 14. storočí*, *Viera a život* 4 (2002), s. 358–369
- Hunčaga G., *Vznik, vývoj a význam dominikánov v kontexte vývoja stredovekého reholného života v Európe*, [In:] *Rehole a kláštory v stredoveku*, eds. R. Kožiak, V. Múcska, Bratislava 2002, s. 149–170
- Hunčaga G., *Žobraví mnísi – mendikantské rehole v stredoveku*, *Historická revue* 3 (2010), s. 48–59
- Hunčaga G., Šeregi M., Škoviera A., *Slovník odborných termínov. Zoznam reholných spoločností*, [In:] *Architektúra kláštorov a reholných domov na Slovensku. Dejiny a pamiatková ochrana*, eds. M. Kvasnicová, M. Šeregi, Bratislava 2018, s. 567–581
- Jankovič V., *Zánik dominikánskych kláštorov na Slovensku v 16. storočí*, [In:] *Dejiny a kultúra reholných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončíč, Trnava 1994, s. 213–223
- Juríková E., *Pôsobenie Rehole kazateľov a panien svätého Dominika v Trnave podľa Notície Mateja Bela v konfrontácii s historickou skutočnosťou*, *Sambucus – práce z klasickej filológie, latinskej medievalistiky a neolatinistiky* (2005), s. 101–121
- Labuda J., *Záchranný výskum v miestach dominikánskeho kláštora v Banskej Štiavnici*, *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku* (1989), s. 60–61
- Marsina R., *Správy dominikána brata Juliána o starých Maďaroch a Tatároch z rokov 1237 a 1238*, [In:] *Itineraria Posoniensia*, eds. E. Frimmová, E. Klecker, Bratislava 2005, s. 63–74.
- Melníková M., *Habent sua fata litterae*, *Slovenská archivistika* 2 (1993), s. 59–68
- Melníková M., *Nové poznatky o dejinách košických dominikánov*, [In:] *Dejiny a kultúra reholných komunít na Slovensku*, ed. J. Šimončíč, Trnava 1994, s. 193–198
- Miklíková Z., *Zvyšky zvierat z výskumu stredovekých kláštorov v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2007*, Nitra 2009, s. 146–148
- Miňo M., *Možnosti prínosu archeologického výskumu k poznaniu architektonických zvykov sakrálnnej architektúry na príklade dominikánskeho kláštora v Banskej Štiavnici*, *Monumentorum tutela* 22 (2010), s. 288–294

- Oriško Š., *Dominikánsky kostol v Košiciach. Možnosti a interpretačné problémy počiatkov stavby*, Galéria (2004–2005), s. 9–22
- Oriško Š., *K problematike letnerov v mendikantskej architektúre na Slovensku*, Monumentorum tutela 22 (2010), s. 306–317
- Oriško Š., *Prvé stredoveké stavby žobravých reholí na Slovensku*, Pamiatky a múzeá 1 (2004), s. 15–22
- Oriško Š., *Stredoveká architektúra mendikantov v Trnave a ďalších mestách na Slovensku*, [In:] *Trnava a počiatky stredovekých miest*, ed. J. Žuffová, Trnava 2009, s. 135–144
- Pomfyová B., *Počiatky gotickej architektúry*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 39–60
- Rábik V., *Stredoveké pečate konventov mendikantských (žobravých) reholí v Trnave*, Studia archaeologica slovaca mediaevalia 3–4 (2000–2001), s. 231–241
- Rusnák R., Luštíková L., *Pokračovanie výskumu v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2007*, Nitra 2009, s. 164–165
- Rusnák R., Luštíková L., *Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach*, [In:] *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2006*, Nitra 2008, s. 135–136
- Rusnák R., Vološvár, M., *Zaznamenal Alexander Canoval v 17. storočí dispozíciu dominikánskeho kláštora v Košiciach?*, Východoslovenský pravek 10 (2013), s. 171–186
- Slivka M., *Locus amoenus v procese zakladania a výstavby stredovekých kláštorov*, Studia archaeologica slovaca mediaevalia 1 (1998), s. 59–70
- Slivka M., *Mendikantské rehole v mestotvorom procese na Slovensku*, Archaeologica historica 25 (2000), s. 267–277
- Sopko J., *Skriptori a skriptória kláštorov na Slovensku*, [In:] *Dejiny a kultúra reholných komunit na Slovensku*, ed. J. Šimončíč, Trnava 1994, s. 85–96

Františkáni a minoriti (*Ordo Fratrum Minorum, OFM a Ordo Fratrum Minorum Conventualium, OFMConv*)

- Balázs J.K., *Počiatky františkánskeho hnutia a hnutia klarisiek*, Bratislava 1999
- Ciulisová I., *Gotická svätyňa františkánskeho kostola Panny Márie v Bratislave. Architektúra a kamenosochárska výzdoba*, Umění 46 (1998), s. 174–187
- Ciulisová I., *Kaplnka Panny Márie Loretánskej františkánskeho kostola v Bratislave*, Renovatio (1998), s. 34–45
- Ciulisová I., *Stredoveká podoba bratislavského františkánskeho kostola*, Ars 1–3 (2000), s. 78–94

- Ciulisová I., *Stredoveká podoba bratislavského františkánskeho kostola*, *Studia archaeologica slovaca mediaevalia* 3–4 (2000–2001), s. 381–395
- Gazdík J., *Reštaurovanie bočného oltára Piety v rímskokatolíckom Kostole Zvestovania Panny Márie (Kostol františkánov) v Bratislave*, *Zborník prednášok VIII. medzinárodného seminára o reštaurovaní* (2009), s. 12–18
- Gerát I., *Kostol v obrazových legendách sv. Františka z Assisi – skutočnosť a metafora*, *Studia archaeologica slovaca mediaevalia* 6 (2007), s. 161–172
- Hallon P., *Dejiny františkánskeho chrámu Nepoškvrneného Počatia Panny Márie v Malackách*, Malacky 2001
- Hebertová N., Chmelinová K., *F.A. Maulbertsch a hlavný oltár kremnických františkánov*, *Pamiatky a múzeá* 2 (2009), s. 56–60
- Hudec R., *Diplomatická produkcia františkánskych konventov na Slovensku v stredoveku a novoveku*, [In:] *Diplomatická produkcia v stredovekom meste*, ed. J. Ragačová, Bratislava 2005, s. 206–213
- Hudec R., *Františkáni v Bratislave v rokoch 1238–1950*, Bratislava 2009
- Hudec R., „*Historia domus*“ *bratislavského františkánskeho konventu*, *Slovenská archivistika* 2 (1999), s. 57–66
- Chmelinová K., *Kaplnka sv. Františka v kláštornom kostole v Nižnej Šebastovej*, [In:] *Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach 2007*, Trnava 2008, s. 81–89
- Kirinovičová N., *Františkáni-observanti a ich kláštory na území Slovenska v 15. storočí*, *Monument revue* 2 (2012), s. 2–7
- Lesák B., *Výskum v areáli kostola klarisiek*, *Pamiatky a múzeá* 2 (2008), s. 18–19
- Lukáč G., *Stredoveký kláštor minoritov v Levoči*, *Z minulosti Spiša* 5–6 (1997–1998), s. 61–79
- Mosný P., *Zaniknutý kláštor v Slovenskej Ľupči*, *Pamiatky a múzeá* 2 (2001), s. 3–4
- Musilová M., Lesák B., *Archeologický výskum v záhrade kostola a kláštora františkánov v Bratislave*, *Pamiatky a múzeá* 3 (1996), s. 66–67
- Oriško Š., *K architektúre a výtvarnému kontextu najstarších mendikantských stavieb na Slovensku*, [In:] *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku. Dejiny a pamiatková ochrana*, eds. M. Kvasnicová, M. Šeregi, Bratislava 2018, s. 138–158
- Papp S., *Okoličné, Kláštor františkánov-observantov*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 649

- Pomfyová B., *Bratislava, bývalý Kostol klarisiek*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 625
- Pomfyová B., *Bratislava, Kaplnka sv. Jána, františkánsky kostol*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 634–635
- Pomfyová B., *Bratislava, Kostol Nanebovzatia Panny Márie a veža františkánskeho kostola*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 622
- Pomfyová B., *Kaplnka sv. Jána Evanjelistu*, *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*, <http://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=kaplnka-sv-jana-1> [cit. 25.11.2017]
- Pomfyová B., *Košice, Františkánsky kostol sv. Mikuláša*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 640
- Pomfyová B., *Levoča, bývalý Minoritský kláštor, Rím. kat. kostol sv. Ladislava*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 628–629
- Pomfyová B., *Rímskokatolícky Kostol Panny Márie Kráľovnej anjelov a sv. Ladislava. Stredoveké stavebné dejiny minoritského kostola a kláštora*, *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*, <http://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=rmskokatolicky-kostol-panny-marie-a-sv-ladislava-byvaly-frantiskansky-byvaly-jezuitsky> [cit. 30.11.2017]
- Pomfyová B., *Rímskokatolícky Kostol Zvestovania Panne Márii (františkánsky). Stavebný vývoj v stredoveku*, *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*, <http://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=rmskokatolicky-kostol-nanebovzatia-panny-marie-frantiskansky> [cit. 25.11.2017]
- Pomfyová B., *Trnava, Klariský kostol Nanebovzatia Panny Márie*, [In:] *Gotika. Dejiny slovenského výtvarného umenia*, eds. D. Buran et al., Bratislava 2003, s. 621
- Pomfyová B., *Zaniknutý františkánsky kláštor sv. Ducha*, *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*, <http://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=zaniknuty-frantiskansky-klastor-sv-ducha> [cit. 25.11.2017]
- Roth P., Soják M., Lukáč G., *Záchranný výskum pri kláštore minoritov v Levoči*, *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (1996)*, s. 139–140
- Rusnák R., Luščíková L., *Výskum plochy za františkánskym kostolom v Košiciach*, *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (2007)*, s. 162–164
- Rusnák R., *Záchranný výskum na nádvoríach františkánskeho kláštora v Košiciach*, *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (2005)*, s. 168

- Sabov P., *Stopy knižnej kultúry za múrmi skalického františkánskeho kláštora*, Záhorie 5 (2005), s. 2–6
- Snaková M., *Opis františkánskeho kostola a kláštora v Bardejove z hľadiska umelecko-historického*, Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach 2007 (2008), s. 44–50
- Staník I., Kvetanová G., *Nález zaniknutej stavby na mieste františkánskeho kláštora v Trnave*, Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 2 (1998), s. 21–28
- Varšo I., „*Ut possimus nobis cum Beato Francisco adquirere merces regni celestis*“ Svätý kazateľ ako vzor františkánskych eschatologických a analogických predstáv, [In:] *Svätý a jeho funkcie v spoločnosti I.*, eds. R. Kožiak, J. Nemeš, Bratislava 2006, s. 261–273
- Zemene M., *Vývojové tendencie františkánskej reholnej rodiny od stredoveku do súčasnosti*, [In:] *Rehole a kláštory v stredoveku*, eds. R. Kožiak, V. Múcska, Bratislava 2002, s. 171–186
- Žažová H., *Príspevok k architektonicko-historickému a umelecko-historickému vývoju Kostola sv. Petra z Alkantry a konventu františkánov v Okoličnom*, [In:] *Prudentissimae dominae nobis honorandae: k životnému jubileu profesorky Márie Kohútovej*, eds. D. Duchoňová, V. Rábik, Trnava 2015, s. 106–121

Karmelitáni (*Ordo Fratrum Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo, OCarm*)

- Mišík M., *Karmeliti v Prievidzi I.*, Duchovný pastier 5 (1964), s. 106–110
- Mišík M., *Karmeliti v Prievidzi II.*, Duchovný pastier 6 (1964), s. 126–130

Paulíni (*Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitae, OSP*)

- Hlavačková M., *Paulínsky kláštor v horných Lefantovciach v r. 1369–1526*, [In:] *Dejiny a kultúra reholných komunit na Slovensku*, ed. J. Šimončíč, Trnava 1994, s. 175–179
- Hlavačková M., *Paulínsky kláštor v horných Lefantovciach v r. 1369–1526*, [In:] *Duchovný pastier* 3 (1993), s. 118–122
- Hlavačková M., *Solus cum Deo solo. Rehoľa pavlínov v stredovekom Uhorsku*, *Historia Slavorum Occidentis* 4 (2017), s. 36–55
- Pellová D., *Kláštor pavlínov v Trebišove*, [In:] *Kresťanstvo v dejinách Zemplína*, eds. M. Molnár, M. Starják, Michalovce 2011, s. 123–132
- Pellová D., *Kláštor pavlínov v Trebišove*, *Pamiatky a múzea* 2 (2010), s. 33–38

- Radváni H., *K činnosti pavlínov v Trnave*, [In:] *Dejiny a kultúra reholných komunit na Slovensku*, ed. J. Šimončič, Trnava 1994, s. 225–232
- Rusina I., *Pútné miesto Marianka*, *Pamiatky a múzeá* 5–6 (1992), s. 54–61
- Skalská M., *Paulíni a ich pôsobenie v Gemberi*, *Studia Historica Tyrnaviensia* 8 (2009), s. 103–115
- Skalská M., *Pavlínsky kláštor v Gombaseku (1371–1566)*, *Studia Historica Tyrnaviensia* 14–15 (2012), s. 160–185